Цана асобнага нумару **20 гр.**

Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 24 (171) Вільня, Серада 21 Сакавіка 1928 г. Год IV.

СЯЛЯНСКАЯ НІВА

Няхай жыве Беларускі Народ!
Зямля сялянству бяз выкупу!

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І АДМІНІСТРАЦЫІ:
Вільня, Вострабрамская вул. № 8, кв. 1.
(Wilno, ulica Ostrobramska Nr. 8, m. 1).
Рэдакцыя адчынена штодня ад 9 да 3 гадз. апрача сьвята.
Рэдактар прыймае ад 12-ай да 2-ой гадзіны.

Орган Беларускага Сялянскага Саюзу.
Беларуская палітычная, грамадзкая, літэратурная і гаспадарчая газэта.
— ВЫХОДЗЕ Ў СЕРАДУ І СУБОТУ. —

ПАДПІСКА:
На адзін месяц — 1 злоты, на тры месяцы — 3 зл., на шэсьць месяцаў — 4 зл., на год — 8 зл.
Для заграніцы удвая даражэй.
Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.

✝

8.III. 1928 г. пасьля цяжкай хваробы памёр у Празе чэскай на 49 годзе жыцьця Старшыня Рады Беларускае Народнае Рэспублікі

ПЁТРА КРЭЧЭЎСКІ,

які да самае сьмерці быў слупам незалеж. і непадзельн. Беларусі.

СЯБРЫ РАДЫ Б. Н. Р. З ПРАГІ.

Старая песьня.

Яшчэ знаходзімся пад уражаньнем мінулых выбараў у польскі Сойм і Сэнат. З гэтых выбараў Беларусы вынесьлі даволі шмат практычнае веды: знаюць, як выбары праводзіліся, як павінны былі праводзіцца паводле закону, як шкодна адбіўся на рэзультатах выбараў падзел паміж Беларусамі і г. д. Уся гэтая веда будзе для Беларусаў прыдатнай на наступныя выбары і для сыстэматычнае працы на беларускай ральлі. Побач з гэтым не пашкодзіць зрабіць кароткі аналіз складу новага польскага Сойму і паставіць сабе пытаньне: што можа даць новы польскі Сойм беларускім працоўным гушчам і беларускаму нацыянальнаму руху?

Новы польскі Сойм рожніцца ад папярэдняга пэрсанальным складам і партыйным. Перадусім, на выбарах правалліліся польскія правыя нацыяналістычныя партыі: эндэкі, хадэкі, пястоўцы і энпээраўцы, якія ў папярэднім Сойме мелі каля 230 пасłоў, а ў цяперашнім толькі 87 паслоў. Такі правал на выбарах польскіх нацыяналістычных груп, варожа настроеных да ўсіх няпольскіх народаў, што жывуць пад Польшчаю, бязумоўна павінен-бы быць пачаткам новага законадаўства і новых адносінаў да нацыянальных меншасьцяў. Так прынамсі было-б у кожнай рэспубліканскай дзяржаве ў Заходняй Эўропе. Але-ж волею лёсу нам суджана быць у варунках, якія скарэй можна залічыць да ўсходняэўрапэйскіх, і затым можна прадбачыць, што польскае законадаўства ня зьменіцца ані ў сэнсе нацыянальным, ані ў сэнсе сацыяльным. І фактычна, найскарэй, што так і будзе. Доказам гэтага зьяўляюцца наступныя дадзеныя.

З практыкі прошлага Сойму ведаем, што ня толькі нацыяналістычна-правыя польскія соймавыя партыі, якія былі ў большасьці, але і польскія левыя групы адносіліся да справы нацыянальных меншасьцяў калі не з яўнаю варожасьцю, дык са скрытаю. У той час, калі гэтыя польскія партыі падтрымлівалі ўрад і мелі магчымасьць зрабіць нешта для нацыянальных меншасьцяў, імкнуліся да ўзмацненьня асадніцтва і, наперакор голасу ўсіх няпольскіх паслоў, выдалі г. зв. языковыя ўставы. Так адносіліся да справы нацыянальных меншасьцяў „Вызваленьне“, „Пэпээсы“ і „Хлопскае Стронніцтва“. Гэтыя партыі з выбараў выйшлі не найгорш, бо на'т трохі павялічылі рады сваіх паслоў. Дык, ёсьць ведама, ад гэтай польскай лявіцы мы, Беларусы, ня можам спадзявацца палёгкаў у сэнсе нацыянальным.

Новым дзейнікам у польскім Сойме зьяўляецца клюб паслоў, якія прайшлі па сьпіску № 1. Гэты, найбольшы па ліку, клюб, аж 125 паслоў, узьнік коштам правалу польскіх нацыяналістычных правых партыяў. Бязумоўна, гэты клюб у Сойме будзе адыгрываць павадырскую ролю, але нам ад гэтага будзе ня лепей і ня горай. У гэты ўрадавы клюб, які будзе падтрымліваць урад і стаяць за кожны ўрадавы праект закону, увайходзяць буйныя абшарнікі, на'т з князямі, і звычайныя польскія ўрадоўцы, і афіцэры, і частка г. зв. польскіх дэмакратаў. Сацыяльная праграма паслоў з гэтага клюбу ёсьць выразна праграмай багатых кляс грамадзянства і ўрадоўцаў. Працоўныя гушчы, а перадусім сялянства, ня можа мець ніякае надзеі на тое, што паслы, якія прайшлі па сьпіску № 1 будуць дамагацца ў Сойме правядзеньня радыкальнае зямельнае рэформы. Наадварот, гэты польскі ўрадавы клюб паслоў будзе імкнуцца да спыненьня ўсякае формы прымусовае зямельнае рэформы. У справе іншага сацыяльнага законадаўства будзе тое самое. Замест законаў радыкальных сацыяльных рэформаў, гэтыя паслы будуць у Сойме дамагацца абмяжоўваньня сацыяльнага законадаўства і скасаваньня здабычаў работніцкае клясы і наагул працоўных гушчаў.

Нічога лепшага нельга спадзявацца ад урадавага соймавага клюбу ў справе яго адносінаў да нацыянальных меншасьцяў. Манархістычныя паслы з пад фірмы „Słowa“ ўжо выразна і ўсьцяж выяўлялі свае варожыя пагляды ў справе беларускага нацыянальнага руху. Можа быць толькі пэўны сумліў што да паслоў з урадавага клюбу г. зв. дэмакратаў з пад знаку „Kurjer Wileński“. Гэты орган польскіх дэмакратаў, быццам, імкнецца направіць адносіны рашаючых дзейнікаў да справы нацыянальных меншасьцяў, аднак, рэзультаты гэтых імкненьняў гавораць нешта зусім іншае. У прадвыбарным часе „Kurjer Wileński“ выявіў выразна сваю варожасьць да нацыянальных меншасьцяў, пасколькі неаднойчы і беспадстаўна нападаў на блёк нацыянальных меншасьцяў і на беларускія партыі і арганізацыі. У процівагу беларускім дамаганьням група дэмакратаў з „Kurjera Wileńskiego“ знайшла сабе паслушнага Янку Станкевіча і імкнецца з яго зрабіць урадавага Беларуса. Але коптаваньне паасобных адзінак, а ня цэлых беларускіх арганізацыяў і беларускага грамадзянства, сьведчыць, што г. зв. дэмакраты ня шчыра выступаюць с праектамі рожных палёгкаў для Беларусаў.

Вышэй зьмешчанае даволі ясна выяўляе, што новы польскі Сойм ня можа пайсьці дарогай радыкальных рэформаў, як у сэнсе сацыяльным, так і ў справе адносінаў да нацыянальных меншасьцяў. Нас, Беларусаў, будзе сьцерагчы тая самая гаротная доля, з якою толькі *мы самі* будзем змагацца.

Падзел пасольскіх мандатаў.

15 сакавіка Галоўная Выбарная Камісія аканчальна падзяліла пасольскія мандаты з акружных і дзяржаўных сьпіскаў.

Згодна гэтага падзелу атрымалі:

	З акр. сьпіску манд.,	З дзярж.	Разам.
Сьпісак № 1 (Праўрадавы Блёк)	102	23	125
„ № 2 (П. П. С.)	52	12	64
„ № 3 (Вызваленьне)	34	7	41
„ № 7 (Нар. Раб. Партыя - правіца)	9	2	11
„ № 8 (Сель.-Роб. правіца)	4	—	4
„ № 10 (Stron. Chłopskie)	21	4	25
„ № 13 (Раб. - Сял. Еднасьць)	5	—	5
„ № 14 (Związek Chłopski)	3	—	3
„ № 17 (Галіцыйскія жыды)	6	—	6
„ № 18 (Блёк Нац. Менш.)	45	10	55
„ № 19 (Сель.-Роб. лявіца)	3	—	3
„ № 20 (Расейцы)	1	—	1
„ № 21 (Нар. Раб. П. лявіца)	4	—	4
„ № 22 (Укр. Сацыял. партыя)	8	1	9
„ № 24 (Кат. Нар. Блёк)	31	7	38
„ № 25 (Пяст і Х.-Д.)	28	6	34
„ № 26 (Укр. партыя працы)	1	—	1
„ № 30 (Катал. гаспад. унія)	3	—	3
Розныя мясцовыя сьпіскі	12	—	12
Усяго мандатаў	372	72	444

Працэс быўш. пасла В. Рагулі.

27-га лютага адбыўся ў Навагрудку суд над быўшым паслом і старшынёй Беларускага Пасольскага Клюбу В. Рагуляй. Аб судзе мы ўжо паведамлялі чытачоў у папярэднім нумары: Рагулю засудзілі на 2 гады цяжкага вастрогу. Цяпер падаём некалькі паасобных абразкоў судовага працэсу.

Працэс суду вызначаны быў на 9-ю гадзіну раніцы. Ад рана ўжо судовая заля, досыць абшырная, стала напаўняцца публікай і скора ўсе месцы былі заняты, як гаворыцца, да адказу. Дужа многа асталося на двары і ў калідоры суду, бо больш таго, як магло зьмясьціцца на лаўках, у залю ня пушчалі. Сярод публікі мала інтэлігэнцыі, больш кажухі і сярмягі. Усе цярпліва чакаюць. Сам В. Рагуля на волі, як выпушчаны пад каўцыю.

Праходзіць ужо гадзіна дзесятая, адзінаццатая, блізка дванаццатая, а суд усё не пачынаецца. Пытаемся ў возьнага,—чаму? Аказываецца няма сьведкаў з боку абвінавачаньня. Сьведкі абароны, якіх суд дапусьціў у ліку пяцёх, (рэшце было адмоўлена), зьявіліся ўсе.

Нарэшце з дзесяцёх сьведкаў абвінавачаньня, трох зьявілася. Пасьля зьявіўся і яшчэ адзін і каля дванаццатай—пачалося судовае паседжаньне.

Судзіў Акружны Суд у складзе прэзэса Гламбоўскага і двух судзьдзяў—Мурзы-Мурзіча і Паўлюча. Абвінавачываў віцэ-пракурор Дамброўскі. Баранілі віленскі адвакат Чэрніхаў і два навагрудзкіх—Беларусы: Сьвірыд і Аляксюк.

Па адчыненьні суду прэзэс зварочваецца да Рагулі з звычайнымі пытаньнямі. Рагуля адказвае пабеларуску:

— Bazyli Ragula?
— Так.
— Ile lat?
— Сорак дзевяць,
— Jak? Corak dziewiać?
— Так, сорак дзевяць.
— Po jakiemu to będzie sorak dziewiać?
— Пабеларуску.
— A, po białorusku?
— Так...

Далей прэзэс не перашкаджае Рагулі адказваць пабеларуску.

Калі высьняецца, што з боку абвінавачаньня, з дзесяцёх зьявілася толькі трох сьведкаў, абарона дамагаецца адкладу суду, бо некаторыя з паказаньняў гэтых сьведкаў маюць важнае значэньне і для абароны. Пракурор трэбуе разгледжываньня справы і прапануе прачытаць паказаньні сьведкаў, паданыя ў сьледаваццеля, а ад рэшты сьведкаў зракаецца. Абарона пратэстуе, адзначаючы, што запіс сьледаваццеля ня тое самае, што паказаньне жывога чалавека і што самая засада суду грунтуецца на дапросе абедзьвюмі старонамі. Пасьля кароткай нарады, суд прыймае прапазыцыю пракурора.

Сьведкаў прыводзяць у залю і ставяць іх пад прысягу.

З адчытанага акту абвінавачаньня відаць, што Рагулю абвінавачваюць у наступным:

Ледзьве не чатыры гады таму, 22-га траўня 1926 году, паслы Беларускага Пасольскага Клюбу: Кахановіч, Рагуля і Аўсянік, зрабілі ў Навагрудку на Замкавай гары справаздаўчы мітынг, на якім гаварылі вельмі вострыя прамовы проціў Польшчы і яе ўрадаў.

З гэтых трох, пацягнуты да адказнасьці толькі адзін Рагуля, дзеля чаго выкладаецца зьмест толькі яго прамовы.

Рагуля чытаў слухачом адрывак з газэтаў аб выбарах у Францыі, Англіі і Нямеччыне, гаварыў, што цэлы сьвет ідзе налева. Гаворачы аб Польшчы, ён казаў аб адбіраньні цэркваў, аб рэлігійных уцісках, аб тым, каб не пасылаць дзяцей у польскую школу. Гаварыў аб цяжкіх падатках, прычым сказаў: „вы самі разумееце, што я не магу сказаць вам, каб не плацілі падаткаў, але вы і самі разумееце“. Далей ён казаў: „мы Беларусы—сіла, нас толькі падзялілі на дзьве часткі, але і тая, усходняя частка, таксама ёсьць Беларусь і нашы браты за кардонам нам памогуць. Але перадусім мы мусім спадзявацца на самых сябе“, і тут прывёў верш з вядомай рэвалюцыйнай песьні:

„Нікто не даст нам ізбавленьня: ні цар, ні раб і ні герой.
Доб'ёмся мы освобожденьня своею собственной рукой“.

На нашых беларускіх абшарах садзяць асаднікаў, хочуць зрабіць з яе Польшчу, але тут павінна быць Беларусь“. Закончыў ён прамову акрыкам: „Няхай жыве незалежная Беларусь!“

На падставе ўсяго гэтага Рагуля абвінавачваецца, што ён на мітынгу ў

Наваградку, 22-га траўня 1922 г., намаўляў людзей да адарваньня ад Польшчы Заходняй Беларусі пры помачы Беларусі закардоннай (Савецкай),—што ён падгаварываў не плаціць падаткаў і не падпарадкавацца ўладзе, а таксама падбураў адну частку насяленьня проці другой (асаднікаў), г. ё. праступкі прадугледжаныя § 129 п. 1, 3 і 6 К. К.

Па пытаньне прэзэса, Рагуля вінаватым сябе не прызнае.

Першым паказывае сьвед. **Хмура,**— б. кіраўнік паліцыі. Ён заяўляе, што за чатыры гады, ад часу мітынгу, ён ужо многае забыўся і прыпомніць ня можа. Памятае толькі, што прамова была вострая і зрабіла на яго ўражаньне варожай да польскае дзяржавы. Прыймаючы пад увагу гэта, суд пастанаўляе прачытаць яго паказаньне ў сьледаваццеля. На пытаньне, ці падцьвярджае ён гэта, Хмара адказвае:—калі там так запісана, дык напэўна я так і паказваў.

Абарона зварочвае ўвагу суду, што ў запісаным паказаньні Хмары Рагуля гаварыў аб аўтаноміі Беларусі. На асобныя пытаньні пракурора і абароны, Хмара паказвае, што Рагуля гаварыў аб Паляках, як чужых, як „пшыбышах“ на Беларусі. Ён гаварыў яшчэ, што падаткі завысокія, што ідуць яны галоўнае на паліцыю. Гаварыў, што абедзьве паловы Беларусі павінны быць злучаны і закончыў акрыкам аб незалежнай Беларусі. Слухачы мітынгу, пры яго прамове, трымаліся спакойна. Паліцыя і адміністрацыя ня ўмешываліся і мітынгу не перашкаджалі.

Сьведка **Чайкоўскі** паказвае, што Рагуля гаварыў: хто мае толькі чатыры дзесяціны можа падаткаў не плаціць. Гаварыў аб падзеленай Беларусі, аб школах, аб тым, што мы павінны вясьці барацьбу перадусім праз Сойм, калі і тут ня зможам,—дык іншымі сродкамі. Ён таксама забыў ужо зьмест паказаньня і яму чытаюць яго паказаньне, каб напомніць.

Трэці сьведка, асаднік **Шыма,** зусім нічога ня памятае. Пасьля адчытаньня яго паказаньня, ён сцьвярджае яго, але пры гэтым адзначае, што частку гэтага паказаньня ён даваў ад сябе, — тое, што сам чуў, а частку са слоў іншых людзей, а не беспасярэдна чуў ад самога Рагулі. Амаль што не на ўсе пытаньні прэзэса, пракурора і абароны ён адказвае: не памятаю, ня ведаю, забыўся і г. д., так што прэзэс суду нічога ад яго не дабіўшыся, досыць рэзка пасылае яго садзіцца на месца.

Ант. Дулемба б. войт, цьвердзіць наагул, што, паводле яго ўражаньня, прамовы былі вельмі рэзкія. Рагуля называў сябе сяцыял-рэвалюцыяністым, — рэзка гаварыў аб падатках, аб асадніках, аб школах і г. д.

Далейшыя сьведкі (Каўрыга, Лейка, Скарбец, Цэшыц, Буйвал) сцьвердзілі, што Рагуля гаварыў рэзкую прамову,— галоўнае, што Беларусам не даюць роднай школы, што бяруць вялікія падаткі, якія ідуць пераважна на паліцыю і войска, але не гаварыў, каб зусім не пасылаць дзяцей у школу, ці каб зусім не плаціць падаткаў. Гаварыў, што ўсяго гэтага трэба дабівацца праз Сойм, а каб і там мець большую сілу, трэба самым арганізавацца, як гэта робіцца ў Заходняй Эўропе. Трэба добра памятаць аб тым, што нам ніхто не паможа, ня можна нам ні на каго спадзявацца, апрача саміх сябе. Закончыў ён прамову вокрыкам: няхай жыве Беларускі Народ!

Найбольшае паказаньне даў вучыцель,—дыр. белар. гімназіі ў Наваградку Скрыбоц. Ён сьведчыў між іншым, што найвастрэйшай была прамова Кахановіча, які гаварыў першым. Пасьля Кахановіча выступаў Рагуля. Ён гаварыў аб тым, што Беларусам не даюць роднай школы, што падаткі ідуць галоўным чынам на войска і на паліцыю. Аб падатках гаварыў яшчэ так: я не кажу і не магу вам казаць, каб вы зусім не плацілі падаткаў, але і астатнюю карову таксама прадаваць ня можна. Ня можна паводле закону браць падаткі і з тых, у каго ўся гаспадарка ацэнена ня больш як 3000 злотых. Гаварыў аб тым, што астатнія выбары ў Англіі і Францыі паказалі, што ўвесь сьвет ідзе налева і што дарогай арганізацыі Беларускага Народу мы можам таксама ад ураду дабіцца палепшаньня нашага быту. Канца прамовы ён ня чуў, бо скончылася паўза і яму трэба было ісьці ў клясу на лекцыю.

Пасьля перарыву пачалася прамова пракурора.

Сьведка.

Працэс „Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады“.

(Паводле вестак польскай прэсы).

Паказаньні пракурорскіх сьведкаў.

(*Сёмы дзень працэсу—12 сакавіка 1928 г.*)

Па адзінаццацідзённай пярорве, выкліканай выбарамі ў Сойм і Сэнат, уваабнавіўся ізноў працэс „Грамады“.

Сёмы дзень гэтага працэсу распачаўся каля 12 гадзіны 12-га сакавіка.

Першым дапрашываўся сьведка **Янка Бушман,** які толькі-што быў звольнены з вастрогу. Бушман падцьвердзіў, што знойдзеныя ў яго пры рэвізіі нелегальныя праклямацыі, ён атрымаў з павятовага камітэту „Грамады“.

Сьведка **Пятроўскі,** кіраўнік аддзелу бясьпечнасьці ваяводзкага ўраду, сцьвердзіў, што Б. С.-Р. Г. зьяўляецца праявай камуністычнага руху. Далей сцьвердзіў, што III зьезд польскай камуністычнай партыі прызнаў патрэбным вясьці партызантку і павялічаць спор паміж вёскаю і дваром, а канфэрэнцыя КПЗБ прызнала неабходным вясьці барацьбу з іншымі партыямі. Акцыя „Грамады“ стварыла ўзрост праступнасьці на абшары віленскага ваяводзтва.

(*Восьмы дзень працэсу—13 сакавіка*).

Восьмы дзень працэсу распачаўся ад паказаньняў сьведкі **Баха Яна,** сэкрэтара справаў бунтарскага руху пры Мін. Унутр. Спраў, але паказаньні яго, абапёртыя на рапартах і справаздачах, нічога новага не далі для справы.

Бондаровіч Макар, прыведзены з вастрогу, у якім чакае справы з абвінавачаньня ў прыналежнасьці да КПЗБ, цьвердзіць, што належаў ён не да КПЗБ, а да „Грамады“. Супярэчнасьць цяперашняга паказаньня з першым паказаньнем у сьледчага судзьдзі Бандаровіч тлумачыць баязьню катаваньня ў паліцыі.

Судзьдзя **Барэйка** пытае, чаму ён пайшоў у „Грамаду“?

Бондаровіч. Усе людзі запісваліся, дык і я, бо „Грамада“ была партыяй для рабочых.

Сьведка **Гэдройць,** былы войт Забжэскай валасьці, Валожынскага павету, сцьвердзіў, што у 1926 годзе, дзякуючы паўстаньню гурткоў, сяляне перасталі плаціць падаткі. Сэквэстратары спатыкаліся з апорам, зьнявагамі і нават біцьцём. Па зьліквідаваньні „Грамады“ сяляне пачалі варочаць грамадаўскія білеты і адначасна выплачваць падаткі.

Судзьдзя **Ёдзевіч.** Ці высокія тады былі падаткі?

Гэдройць. Не. Людзі прапівалі грошы, а падаткаў не плацілі.

Прак. **Калапскі.** Што вы чулі аб прыгатаўленьнях да паўстаньня?

Гэдройць. Казалі людзі, што можа быць кепска. Марыля Ганкевічанка цешылася з зьліквідаваньня „Грамады“ і гаварыла, што каб гэтага не зрабілі, вясной было-б праліцьцё крыві.

Сьведка **Хлебовіч,** валожынскі войт, абшырна гаварыў аб беларускай прэсе, якая прысылалася цэлымі мяшкамі праз граніцу і праз камітэт. Кожны мог мець, колькі хацеў і то дарма.

Сьв. **Кіслы,** арыштаваны за ўдзел у КПЗБ, адказваецца ад сваіх паказаньняў у сьледчага судзьдзі; цьвердзіць, што не належаў да КПЗБ, а паказаў таму, што баяўся паліцыі. Па просьбе пракурора Калапскага суд усталіў разьбежнасьці ў паказаньнях Кіслага.

У часе дапросу сьведкаў: **Казакевіча, Шаўлюка Вінцуся, Шаўлюка Пётры, Высоцкага Фёдара і Залеўскага Мацея,** гісторыя са сьведкаю Кіслым паўтарылася. Усе паказвалі аб сувязі з КПЗБ толькі дзеля таго, што баяліся паліцэйскага катаваньня.

Сьведка **Пшезьдзецкі,** камэндант паліцыі ў Валожыне, сцьвердзіў, што зараз-жа па ўзьнікнавеньні павятовага камітэту „Грамады“ пачалі распаўсюджвацца камуністычныя адозвы. Агітацыю вялі як прыездныя, так і мясцовыя асобы, падазроныя ў камуністычнай працы.

Адв. **Гонігвіль.** — Колькі аружжа знойдзена ў грамадаўцаў?

Пшезьдзецкі — ня памятую.

Адв. **Гонігвіль** — Якое аружжа знойдзена: рэвальвэры... ружжы, бомбы... а можа гармату?

Старшыня Суду. Прашу такіх пытаньняў не даваць, тутака не балаган. Адв. Гонігвіль тлумачыцца.

Сьведка **Язэп Сьліж** паказаў, што ён быў на канфэрэнцыі КПЗБ ў Маладэчыне і назваў цэлы рад б. грамадаўцаў, якія адначасна былі сябрамі КПЗБ., сцьвердзіў далей, што часьць грошай, зьбіраных на помач палітычным вязьням, сам пераводзіў у раённы камітэт КПЗБ.

З пытаньняў авд. **Сьмяроўскага** выясьнілася, што Сьліж быў канфідэнтам паліцыі.

(*Дзевяты дзень працэсу — 15 сакавіка*).

Дзевяты дзень працэсу Грамады распачаўся дапросам сьведкі адваката **Чэрніхава.**

Адв. **Чэрніхаў** сцьвердзіў, што вёў гутаркі з адв. Родзевічам у справе таксы за абарону палітычных вязьняў. Грошы плацілі пераважна кліенты і часамі б. пас. Сабалеўскі.

Адв. **Міцкевіч** паказаў, што быў з адв. Андреевым на канфэрэнцыі у Родзевіча, на якой абгаворвалася справа таксы за абарону і падзел працы на абшары. Ініцыятыва гэтай канфэрэнцыі выйшла ад Сабалеўскага. Сьведка пісаў некалькі разоў пісьмы Сабалеўскаму, у якіх прасіў урэгуляваць плату за абарону.

Адв. **Родзевіч** сьцвердзіў, што да яго некалькі разоў зварочваўся Сабалеўскі з просьбаю прыняць абарону ў палітычных справах. Канфэрэнцыя адбылася ўвыніку непаразуменьняў на грунце платы за абарону. Спэцыяльнага бюро для абароны грамадаўцаў ня было.

Сэнатар **Багдановіч** шырока гаварыў аб разломе ў Беларускім Пасольскім Соймавым Клюбе, дзякуючы якому стварылася „Грамада“. Разлом наступіў таму, што частка паслоў прызнала соймавую працу мала прадукцыйнаю. „Залезны капітал“ клюбу, які складаўся з пасольскіх сяброўскіх складак, быў падзелены прапорцыянальна, а перад гэтым ішоў на ўтрыманьне сэкрэтарыяту Клюбу, мэты філянтропійныя, выдавецкія і на помач палітычным вязьням. Беларускі Банк быў створаны паслом Ярэмічам і іншымі паслам.

Коўш—асоба энэргічная і практычная і як духоўнік ня мог быць камуністым.

Блізьнянскі, былы вучань Віленскай Белар. Гімназіі, гаварыў, што запісаўся ў „Грамаду“ з праканаНьня, што яна зьяўляецца ідэёваю партыяй.

Сьведкі пар. **Ярош,** асьпірант **Кон-**

ЯКУБ КОЛАС. 3)

Новая Зямля.

(Працяг).

Алесь браў стрэльбу, шапку з цэшкай
І нёс з шчасьліваю усьмешкай,
Схаваўшысь у шапку ўвесь з вушамі;
А Костусь — торбу з кутасамі
І знак блішчасты стражнікоўскі.
— Барждзжэй вы там, кірмаш жыдоў-
[скі! —
Гукае дзядзька з ноткай злосьці: —
Ідуць, як тыя шляхты ў госьці!..

III.

ЗА СТАЛОМ.

— Ну, небажаты, будзем сьнедаць —
Ў людзей садзяцца ўжо абедаць.
Цягні мачанку, маці, з печы!
За стол, малы, за стол, старэчы! —
Гаворыць дзядзька, сам сядае
І стол абрусам засьцілае.
Паміж дзьвюх лаў пад абразамі
Туліўся стол з двума кастрамі
Аладак грэцкіх, як пампушак,
Ды хлеба з зайчыка краюшак.
Міхал з Антосем, як старыя,
Займалі месцы канцавыя
І іх трымаліся выключна,
Бо тут сядзець ім больш спадручна;
І ў кут старым трудней залезьці,
А на пачэсным гэтым месьце
Садзіўся госьць — і то ня кожан;
А як цяпер кут быў парожан,
То там Алесь прымайстраваўся,
Сядзеў на кукішках, гайдаўся,
Цішком шчыкаючыся з братам.
Кастусь сядзеў між ім і татам;
Ён да яды ня так быў падак,
Бо ўжо намазаўся аладак,
Але сядзеў і мяў аладку
Ды штурхаў бацьку пад лапатку.
Уладзік быў у дзядзькі збоку...
Дзяцей, як тых снапкоў на току! —
Сямейка, праўда, не малая:
Чатыры хлопцы, тры дзяўчаці
Ды бацька з дзядзькам, трэцьця маці;
І кожын месца сваё мае,
Тымчасам маці даставала
Чыгунчык з печы, лыжку брала
І верашчаку налівала.
А за сталом на верашчаку
Падгатаўлялі ўжо атаку;
На гэта хлопцы былі хваты,
Аладкі кроілі ў квадраты
(Хоць геомэтрыі ня зналі)
І на відэльцы іх чаплялі,
Як-бы на тычкі тыя, вешкі,
Каб не адстаць, ня мець замешкі
У часе дружнае яды.
Чуць міскі ткнуліся сюды,
Дык у яе, як па прыказу,
Відэльцаў з восем лезе зразу.
Гаворка моўкне, сьмех сьціхае:
Цяпер мінуціна другая,
Бо ўсіх займае міска стравы;
Другія моманты, праявы;
Усе сапуць, фукаюць, студзяць
І верашчаку тую вудзяць
І толькі чаўкаюць губамі
Ды зрэдка скрыгаюць зубамі,
Як-бы на бераг тыя хвалі
У часе ветру наступалі.
Малыя — Гэля, Юзік, Ганна —
Асобна елі пастаянна.
Парадку дзеці ня трымалі,
І іх ніколі ня сьціскалі,
Абы насоў не разьбівалі;
Так, Юзік пальцам поркаў страву
І верашчакай мазаў лаву,
Але тут сёстры сердавалі
І залаб Юзіка цягалі.
Тады іх згода прападала,
Між імі бойка вынікала.
Пускаў тут Юзік лыжку ў дзела;
Ня раз лабаціна трупцела
Ў сястрычак: Галі ці Ганулі.
А сёстры Юзіка цягнулі
За вушы з двух бакоў і білі.
Але іх старшыя мірылі,
На пожар злосьці лілі воду
І замацоўвалі так згоду:
— Ну, пацалуйцеся-ж вы з браткам! —
І ўсё йшло зноў сваім парадкам.
А за сталом маўчком сядзелі.
Там хлопцы гыркацца ня сьмелі,
Бо там парадак вельмі строгі,
Там падпілуюць табе рогі,
Калі парушыш дысцыпліну
Ды пад нядобрую часіну:
Дадуць там „лэмбуся“ і „квасу“
Для навучальнасьці, сагласу.
І чуць што, часам, вынікала,
То бацька кідаў так, бывала,
На хлопцаў погляд выразьліва,
Што тыя ў лаву баязьліва
Траха са страху не ўпаўзалі,
Бо гэты погляд добра зналі.
Там і цяпер, як і заўсюды
Макалі ўсе з аднэй пасуды
І елі дружна, не драмалі;
Нарэшце ўсе па скварцы бралі.
Як верашчака ў дно спадала,
То маці есьці пакідала
Ды йшла ў камору па другое,
Яшчэ больш смачнае, ядкое,
І тарабаніла сюды
Для заканчэньня ўжо яды
Тварог, запраўлены сьмятанай,
Нясла з вялікаю пашанай.
За ёю хлопцы адставалі
І бацьку з дзядзькам пакідалі
Над верашчакай завіхацца.
Мужчыны бралі па аладцы
І аж пацелі, небаракі.
З аладкі дзядзька рабіў трубку,
Каб лепш здаволіць сваю губку
І больш зачэрпаць верашчакі.
А бацька браў блінцом спавагу,
Бо на Антося меў увагу:
Антось-жа правіў гаспадарку;
Рабіў за двох, на сваім карку
Цягнуў ярэмца хлебароба,
Ну, словам, дзядзька наш — асоба!
А пападалася там скварка,
Была між імі чуць ня сварка:
— Бяры, Антось! — Я намакаўся,
Бяры, брат, ты: ты больш цягаўся, —
І спрэчку тым яны канчалі,
Што гэту скварку разразалі.
Другая міска, міска-яма,
Апаражнялася таксама,
І ўжо к канцу таго сьняданьня
Хлапцы здаволілі жаданьне
І ад мужчын яны адсталі.
Павольней скіўцы жавалі,
Крышылі страву, як нарокам,
І бацька кідае відэльцы,
Рукою гладзіць па камзэльцы,
На абразы ўскідае вокам
І шэптам хрысьціцца набожна.
Тымчасам міска і парожна,
І маці стол ужо прыбрала,
Пасуду, лыжкі паласкала,
А дзядзька сеў курыць на ўслоне.
Злажыўшы шчыльненька далоні,
Міхал сядзеў, не варушыўся
І ў мысьлі нейкія ўглыбіўся.
Ды маці з дзядзькам добра зналі,
Дзе тыя мысьлі вандравалі,
Што іх гарнула, што туліла
І дзе было ім гэтак міла.
Даўно ўжо бацька жыў думою
Разжыцца ўласнаю зямлёю
І не належаць ні да кога,
Ня знаць начальства ніякога.
І калі бацька каго стрэне,
Не прапускае ўжо здарэньня
Спытаць, праведаць аб зямельцы:

Што дзеецца ў сьвеце?

Арышты нямецкіх інжынераў у СССР.

На шахтах Данецкага басэйну савецкія ўлады арыштавалі некалькіх нямецкіх інжынераў за сабатаж, Арышты гэтыя выклікалі сваеасаблічны канфлікт СССР з Нямеччынай, які знайшоў шырокі адгалосак у замежнай прэсе. Аднака канфлікт гэты хутка будзе зьліквідаваны. Частка арыштаных ужо выпушчана на волю.

Прычыну арыштаў нямецкія газэты бачаць у тым, што галоўны інжынер шахтаў, Віленка, катэгарычна не дапусьціў камуністага — інжынера Ліфшыца даканаць рэвізію ў шахтах. Нямецкія інжынеры заявілі аб салідарнасьці з інж. Віленкаю і выказалі сваё нездаваленьне з чыннасьці ГПУ., кантралёры якога нічога не разумеюць у інжынернай працы. Хутка пасьля гэтага Віленка і нямецкія інжынеры былі арыштаваны.

Растрэлы ў Кітайшчыне.

У Чэндзе (правінцыя Сэчуан) за прыналежнасьць да левага крыла Куомінтангу на мінулым тыдні было арыштавана шмат вучняў, студэнтаў і вучыцялёў сярэдніх і вышэйшых вучомных установаў. Усе арыштаваныя — усяго 80 чалавек — на наступны дзень былі растрэлены.

РОЗНЫЯ ВЕСТКІ.

— Эскадра ангельскіх ваенных аэрапляпаў распачала карацельную экспэдыцыю проціў пляменьня Саідзі ў Арабіі.

— У выніку ангельска-эгіпецкага канфлікту стварыўся новы эгіпецкі габінэт, прэм'ерам якога ёсьць Мустафа Паша Нага.

— 11 і 12 сакавіка, як у Браслаўлі, так і ў другіх местах Нямеччыны адбываліся масавыя сабраньні і дэманстрацыі сялян у сувязі з цяжкім палажэньнем іх гаспадарак. У Кірыцы і Прыгніцы дэманстранты нат' напалі на будынак кіраўніцтва налогамі, так што паліцыі прышлося стаць ў абароне будынку.

— На мінулым тыдні ў Шанхаю забаставала 35.000 работнікаў шоўкавых прадніцаў. Забастоўка выклікана расстрэлам аднаго работніка.

— У Паўдзённай Каліфорніі (Амэрыка) прарывам грэблі на штучным возеры затоплена многа вёсак. Чалавечыя ахвяры дасягаюць да 1000 чалавек. Вада ў грэблі мела каля 11-ці сажаняў вышыні.

— У Токіо і ў другіх японскіх местах на мінулым тыдні адбыліся арышты „камуністых“. Арыштавана каля 500 чалавек. Між арыштаваных ёсьць і лідэр левай сялянскай партыі прафэсар Ікаяма.

— 15 сакавіка ў Коўне арыштавана група студэнтаў, якіх паліцыя характарызуе „сацыялістымі-рэвалюцыянерамі-максімалістымі“.

— 15 сакавіка ў Жэнэве адчынілася 5-ая сэсія падгатаваўчай канфэрэнцыі па разаружэньню. На канфэрэнцыі ёсьць прадстаўнікі ад СССР—Літвінаў і Луначарскі.

— У Нікарагуа на амэрыканскі аэраплян напаў аграмадны арол, у выніку чаго аэраплян зваліўся на зямлю. Лётнікі забіліся.

— Амэрыканскі географ Верыль вандруючы па Бразыліі знайшоў новае дзікае пляменьне індзейцаў, зусім не падобнае на іншыя індзейскія пляменьні.

З жыцьця Польшчы.

Асуд спраўцаў забойства Сабіньскага.

13 сакавіка пасьля 38-дзённага разгляду закончыўся ў Львове перад судом прысяжных засядацеляў працэс проціў сяброў украінскай вайсковай арганізацыі, абвінавачаных у забойстве львоўскага школьнага куратара Сабіньскага. На падставе вэрдыкту прысяжных засядацеляў Суд прызнаў Базыля Атаманчука і Івана Вярбіцкага вінаватымі ў забойстве, здрадзе стану і шпіёнстве і абодвых прыгаварыў на кару сьмерці цераз павешаньне. 8 іншых абвінавачаных у шпіёнстве засуджаны ад 1 да 2 гадоў вастрогу, 7 абвінавачаных апраўдана.

Як агітавала „адзінка“?

Пад гэтакім назовам „Robotnik“ у № 77 ад 17—III зьмяшчае артыкул наступнага зьместу:

„Адозва, выданая на Палесьсі ў расейскай мове паміж 4 і 11 сакавіка.

(*Даслоўнае тлумачэньне*).

„Грамадзяне! Выбаршчыкі Палесься! Выбары на Палесьсі далі 100.000 галасоў сьпіску № 1, сьпіску марш. Яз. Пілсудзкага. Але вы, сяляне, асабліва маладыя, далі яшчэ 60.000 галасоў сьпіску 19, Сель-Робаў і камуністых, ворагаў Яз. Пілсудзкага, ворагаў мамкі—Польшчы.

Што-ж вы нарабілі? Цяпер Урад будзе ведаць у якой воласьці большасьцю зьяўляюцца яго ворагі! У гэтай воласьці не дадуць ні пазычак, ня выдзеляць хутароў, будуць душыць падаткамі і грашовымі карамі.

Папраўце памылку: галасуйце ў Сэнат на сьпісак № 1! На першым мейсцы гэтага сьпіску стаіць міністар земляробства Незабытоўскі...“.

Даслоўна! Арыгінал гэтага твору можна агледаць у нашай рэдакцыі („Robotnika“ Рэд.).

Панове паслы з „адзінкі“, — тутака няма жартаў. Гэтакія адозвы ёсьць антыдзяржаўнаю работаю без малейшага сумліву.

Як-жа гэта, п. праф. Макоўскі і п. мін. Незабытоўскі? Гэта ў іменьні паноў цьвердзіцца выбаршчыкам Палесься, што падзел падаткаў і пазычак у Польшчы залежыць быццам ад спосабу галасаваньня ў Сойм і Сэнат!

Дык-жа гэтакае цьверджаньне, п. прафэсару карнага права Макоўскі, азначае ліквідацыю ўсякага праўнага пачуцьця жыхарства“.

Ясна, зразумела без камэнтарыяў!

Усіх падпішчыкаў просім прысылаць належныя за газэту грошы. Хто ня прышлець падпіскі, таму будзе спынена пасылка газэты.

НАВІНЫ.

— Звальненьне з вастрогу пасла Ярэміча. 17 г. сакавіка, увечары, звольнены з вастрогу на Лукішках пад надзор паліцыі пасол Ярэміч.

Пасол Ярэміч прасядзеў у вастрозе амаль-што месяц. І цяпер, хоць звольнены, аднак-жа справа не скасавана... Знача, будзе над ім судовая расправа.

— З прычыны 10—х угодкаў. З прычыны абвешчаньня незалежнасьці Беларусі 16 г. сакавіка адбылося паседжаньне Беларускага Нацыянальнага Камітэту.

На гэтым паседжаньні апрацавана праграма сьвяткаваньня, якое адбудзецца 25 г. сакавіка.

А 10 гадз. раніцай, будзе адпраўлена набажэнства ў касьцеле сьв. Мікалая, а ў 12 гадз. 30 мін. у Сьвята-Троіцкім Саборы.

А гад. 18 адбудзецца ў салі Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры, на Вострабрамскай 8—1, урачыстая акадэмія, пасьля, а гадз. 20 адбудзецца там-жа канцэрт. Уваход вольны.

— Забойства галоўнага сьведкі ў працэсе „Грамады“ — Міхала Гурына. „Głos Prawdy“ ў № 78 піша, што 16 сакавіка ў аднэй з віленскіх кавярняў 5 рэвольвэрнымі стрэламі быў забіты Міхал Гурын — галоўны сьведка ў працэсе „Грамады“. Гурын меўся сьведчыць у красавіку месяцы, паказаньні яго былі-б вельмі важныя для справы. Спраўца забойства быў зараз-жа арыштаваны, пры якім быў знойдзены пашпарт на імя Пякарскага.

У сувязі з забойствам у Вільні арыштавана некалькі чалавек, у тым ліку жонка б. пасла Тарашкевіча.

— Забастоўка польскіх віленскіх газэтаў. Той-жа „Głos Prawdy“ піша, што ў сувязі з забойствам Гурына, некаторыя віленскія газэты падалі вестку як аб самым забойстве, так і прыблізных матывах яго. Улады бясьпечнасьці канфіскавалі: „Dziennik Wileński“ і „Słowo“. 17 сакавіка на агульным сабраньні журналістаў аднагалосна пастаноўлена: заклікаць выдаўцаў ня выпускаць газэтаў у працягу трох дзён у знак пратэсту. Да гэтага заклiку далучыліся: „Słowo“, „Kurjer Wileński“ і „Dziennik Wileński“.

— Арышты ў Горадні. Польскія газ. падаюць весткі, што толькі што мінулымі днямі ў Горадні адбыліся шматлічбовыя арышты, быццам, у сувязі з ліквідацыей камуністычных арганізацыяў.

— Арышты „камуністых“ у Лідзе. Польскія газэты пішуць, што ў Лідзе выкрыта „камуністычная“ арганізацыя. У сувязі з гэтым арыштавана 15 асобаў.

трым і **Грынцэвічанка** давалі паказаньні пры зачыненых дзьверах.

Паказаньні сьведкаў: бурмістра м. Вялейкі **Акола-Кулака**, **Плаўчука**, **Эмы Залкінд**, **Яна Карпа** нічога новага для справы не далі.

(*Дзесяты дзень працэсу — 15 сакавіка*).

Заступнік камісара ўраду на м. Вільню, **Аляксандровіч**, сваімі паказаньнямі распачаў дзесяты дзень працэсу. Аляксандровіч абгаворваў пераважна прэсавую акцыю „Грамады“, лічачы яе антыдзяржаўнаю. Успомніў такжа і аб мітынгу ў кіне „Гэліос“ на якім б. пасол Тарашкевіч трымаўся правакацыйна, ня скрываючы варожасьці да польскай дзяржаўнасьці, а сымпатыі да СССР.

Ліндэ паказаў, што будучы ў няцьвярозым стане, запісаўся ў гурток. Падцьвердзіў, што у сяброў гурткоў зьбіраліся грошы на МОПР і грамадоўскія выдавецтвы. Довады Лінда, што Віленшчына зьяўляецца неадлучнаю часткаю Польшчы выклікала ажыўленую палеміку між старанамі.

Паказаньні **Студніцкага**, які ўвайшоў з бугальтарскімі кнігамі, былі рэвэляцыйнымі. Спачатку гаварыў ён спакойна, а пасьля — як на мітынгу. Усё яго паказаньне было скіравана проціў Луцкевіча, якога стараўся выявіць суду, як самага нізкага чалавека. Пачаў ад таго, што ведае Луцкевіча ад 20 гадоў; быў аб ім найлепшых поглядаў, толькі пад канец пераканаўся, што Луцкевіч зьяўляецца ворагам Польшчы. У часе нямецкай акупацыі Луцкевіч рэдагаваў газэту нямец. генер. штабу „Гоман“. На пытаньне адв. **Прэйса**, ці ў нямецкай прэсе працавалі іншыя Палякі? Студніцкі адказаў, што так, але толькі найцямнейшыя асобнікі, як Луцкевіч. Гэта выклікае парушэньне на адвакацкіх лавах, чутно: — Гэта зьдзек над тымі, хто ня мае магчымасьці бараніцца! — Гэта подласьць!

Старшыня Суду заклікае прысутных да парадку.

Дзе прадаецца, як багата,
Якія выгады і плата,
Як блізка рэчка ці крыніца?
І чым больш служба дакучала,
Тым болей бацьку прыцягала
Свая зямелька, свая хата
(Няўжо яна яму заклята?),
Прытулак свой, куток уласны;
Такі ён мілы быў і красны,
Што наш Міхал там жыў душою,
Ня знаў улады над сабою,
Апроч зямельнай тэй улады.
Завёў-бы там сабе прылады
Ды жыў-бы панам і ня гнуўся,
Шырока-б там ён разгарнуўся.

І бацька ў вольныя часіны
Расказваў дома ўсе навіны
І чуткі ўсе на-конт зямелькі.
Так і цяпер, у час нядзэлькі,
Аддаўся бацька сьветлым марам
І вёў размову з такім жарам,
Што бацьку ў хаце ўсе дазваньня,
Як-бы кзяндза таго казаньне,
Так шчыра слухалі, маўчалі,
Што й нос абцерці забывалі.
— Пытаўся я ў людзей, брат, сёньня
На-конт зямлі каля Заблоньня, —
Так бацька мову расчынае
І вочы весела ўскідае
На ўсіх, хто толькі быў у хаце: —
Там, брат, гароды — чуеш, маці?
(Ён гэтым жонку падкупляе)
Так ураджайны, так багаты,
І блізка, тут-жа каля хаты!
Сама зямля бяз гною тлуста,
І надта родзіцца капуста:
З вядро галоўкі вырастаюць,
З трох коп кадушку накладаюць!
А мак! а рэпа! морква, бручка!
А буракі, гуркі, пятрушка, —
Ўсяго, ўсяго, ну, проста — страх!
Ўсё там расьце, як на драждждах.
І рэчка ёсьць. А рыбы, рыбы!
Вось дзе, Антось брат, пажыў ты-бы! —
Пад дзядзьку бацька падвёў міну: —
Лаві ліны і еш саміну —
Самы жывуць там, як цяляты,
А дзядзка быў рыбак заўзяты,
Рыбак у ім тут абудзіўся,
Як сонца, твар яго сьвяціўся
І ад прыемных ціхіх сьмехаў
Чуць не да вуха вус заехаў.
— Ну, ўсе выгоды каля боку,
Тае-ж зямлі якраз валока, —
Міхал расьпісваў з жарам далей: —
А чорны грунт — дванаццаць цаляй!
Жыта там родзяцца на дзіва:
Як едзеш між хлябоў вясною,
Ў іх конь хаваецца з дугою!
А з ячмянёў вары хоць піва.

Грачка, аўсы растуць, як лозы —
Ня то, што ў нас: адны занозы
Пад кіпці ты панаганяеш,
Пакуль дзьве жмені нажынаеш.
І ўся зямля ў адным адрубу;
І лес там ёсьць, найболей дубу,
А дуб расьце на добрай глебе;
Не клапаціўся-б там а хлебе...
Адкуль ні глянь — усё ўпадобна:
Перш-на-перш жыў-бы там асобна,
А не ў галдзе, страшэнным сьціску
І лбоў ня білі-б там за міску,
Як гэта водзіцца ў народзе;
Там зможаш быць з суседзьмі ў згодзе.
Другое дзела — воласьць блізка,
І то ня дробная, брат, рыска;
Там школка ёсьць, а дзецям трэба
Даўно навука і вучэба,
А то растуць, на лес, вось, глядзя;
Зірні: унь дуб які ўжо Ўладзя! —
На зэдлі Ўладзік скісянуўся,
— Ну, а я, тата, ці вялікі? —
Спытаў Алесь. — Ты? салапяка!
Нос абатры йдзі, разявяка!
Ўсё грае носам, бы музыкі
У гэтай кірпе завяліся.
Вазьмі анучу, абатрыся! —
Алесь ня рад быў, што спытаўся
І ў кут ён борзьдзенька хаваўся.
І бацька моўкне і чакае,
Што скажа дзядзька або маці,
І ціха стала ўраз у хаце:
Чутно, як муха пралятае.
— Пасада, кажаш, вельмі ўдатна,
Ўсяго там родзіцца ажнадта.
Чаму-ж яе там ня купляюць?
На нас, ці што, людцы чакаюць? —
Пытае маці: — каб такая
Была зямля гэта прыўдала,
Яна-б дагэтуль ня гуляла.

Або аб ёй ніхто ня знае?
Ці тыя людзі ўсе паснулі,
Якім зямелька трэба пільна?..
Ой, каб яна была прыхільна,
Яе-б даўно ўжо прыгарнулі.
— Чакаць ня будзе, ёсьць вядома,
Калі сядзець ты будзеш дома
Каля свайго збана, карыта, —
Сказаў Міхал крыху сярдзіта: —
Сама зямля ня прыдзе, чуеш,
А сам за ёю павандруеш.
Калі сядзець ды так гадаці, —
Ня высядзіш нічога, маці.
Ня бойся: людзі не сядзяць,
Зямля ня будзе нас чакаць,
Не запустуе, ня згуляе!
— А пэўна, — дзядзька пацьвярджае.
— Ды як яно ўжо ні было-б там, —
Зноў кажа бацька: — а пад плотам,
Зямлю купіўшы, не валяўся-б
Ды як-бы жыў яшчэ! Ня знаўся-б
Ні з панскай ласкай, ні з панамі,
Жылі-б сабе гаспадарамі.
А што за шчасьце тут, спытаем?
Які прыбытак мы тут маем?
Вуглы падпёрты пірагамі?
Што грыб падымеш тут часамі?
За ўсе іх голавы, з грыбамі!..
Яно-б чаму? служыць-бы можна,
Каб не валяўся так нязбожна
У вочы гэты Рак-вар'ят.
Ці-ж чалавек ён? азіят,
Душа зацятая, ліхая
Такіх паноў і сьвет ня знае.
Ды хоць-бы пан, а то — зараза,
Так шалахтун, байструк, пралаза,
Няшчасны вырадак, пастух...
А колькі гонару і мух!
Дык як тут жыць? Няма ахвоты,
І марны ўсе твае турботы.
Жывеш, ліпіш, як на калу ты,
І ногі й рукі ўдзеты ў путы.
А подзьме вецер, і ўсё бухне,
І ўсё стараньне тваё рухне.
А дзе дзявацца? пакукуеш,
А век на службе не зьвякуеш. —
І ўсе тужліва замаўкалі,
І думкі кожнага займалі
Аб тым, што тут жывеш да часу,
Жывеш сяк-так, пакуль жывецца.
Калі-ж нібудзь, а давядзецца
Шукаць свайго хлябка і квасу.

IV.

НА ПЕРШАЙ ГАСПАДАРЦЫ.

— То як-жа быць? — спытаў Антось: —
Давай, брат, думаць хоць сягоньня
Ці так ці сяк, каб даць параду
І к аднаму ўжо прыйсьці ладу
Раз назаўсёды, аканчальна.
Вядома, служба — рэч гадальна,
А ў гэтым пекле і тым болей:
Ня пэўна жыць пад панскай воляй.
Але з чаго пачаць, мой браце,
Бо невялікае багацьце?
І як ты знойдзеш канцы тыя,
Калі кішэні ў нас пустыя?

(Далей будзе).

ВЕСТКІ З КРАЮ.

Царкоўна-сьпявацкі канфлікт.

(м. Астрыно, Лідзкага пав.).

Мы ўжо пісалі аб тым, якія парадкі былі ў нашай царкве пры айцу Ліхнякевічу. Дзякаваць Богу, яго ўжо няма, але маем яго наступніка, які мала ў чым адстае ад свайго папярэдніка.

А. Станкевіч — чалавек бязвольны, „спакойны“, як божае ягня, толькі і клапоціцца, каб пазасаджваць сваіх парахвіянаў у вастрогі.

Далёка ня трэба хадзіць, каб паглядзець на клапоты айца Станкевіча.

Вось. У нашай царкве быў хор, арганізаваны яшчэ а. Яцкевічам. Дзякуючы дзяку Чахоўскаму і „спакойнаму“ клапатліваму а. Станкевічу, хор перастаў істнаваць. Неяк, пасьля гэтага, маткі дзяцей — сьпевакоў, будучы ў царкве, падыйшлі грамадою да а. Станкевіча і плачучы пыталіся, чаму іх дзеці ўжо не сьпяваюць? Спачатку а. С. неяк лагодзіў, кажучы, што ўсё „уладится“, а пасьля... пачаў страшыць паліцыяй. „Ни одно слово мое не преминет“ — успамінаецца мне з Бібліі. Праўда. На заўтра бедных матак, якія толькі плакалі перад а. С. у царкве, пачалі цягаць на пастарунак. Дзяк-жа Чахоўскі з сваімі дочкамі ды а. С. з другім дзячком парабіліся сьведкамі. Цяпер ужо а. С. страшыць матак сьпевакоў, што ім будзе па паўгода вастрогу... Але за што? Няўжо за тое, што яны плакалі ў царкве?

За гэты пастулак на а. Станкевіча і дз. Чахоўскага абурылася ўсё мястэчка і зараз-жа далі тэлеграму архіяпіскапу Хвядосу, аб сьледзтве.

Нябавам прыяжджае „благачынны“ (ён завецца так, мусіць дзеля таго, што робіць усё благое). Замест таго, каб бесстаронна разглядзець справу, „благачынны“ паклікаў дз. Чахоўскага да а. С. і гутарыў з імі, ці рабіў „сьледзтва“ праз цэлую пару — дзень і ноч.

На другі дзень прышлі да „сьледавацеля“ мужчыны і кабеты з просьбаю адбудаваць хор і перавясьці дз. Чахоўскага ў іншую парахвію, дык гэты „блага—чынны“ і слухаць не хацеў іх гутарак, а толькі крычаў і злацешна насьмяхаўся. Казаў „блага—чынны“ „хамам“, што сьпевакі ў Астрыне не патрэбны, бо стройнае пяяньне адкідае ад малітвы, што лепшага дзяка, як Чахоўскі, ня можа быць і... пытаўся, адкуль яны ўзялі грошай на тэлеграму арх. Хвядосу. Наагул, усялякае глупства пачулі парахвіяне ад „блага—чыннага“. Вось дык сьледзтва!

Паўстае пытаньне, чаму гэты „блага—чынны“ так шчыра бароніць дзяка? Можа на гэта атрымаем адказ ад прадстаўніка Астрынскай парахвіі, які высланы да арх. Хвядоса, каб асабіста аб усім дазнацца. **Парахвіянін.**

„Курыны лектар“.

(в. Шэні, Пружанскаго пав.).

У памешканьні паўшэхнай школы 7 сакавіка нейкі панок, якога я бачыў у Пружанскім школьным інспэктараце, чытаў лекцыю на тэму „Гадоўля курэй“. Я ня ведаю, што змусіла гэтага панка завітаць да нас. Мусіць, думаючы што ў Шэнях такія-ж гуляшчыя людзі, як ён, да таго-ж на пэнсыі, дык і паставяць — як ён „навучаў“ — 12-ці мэтровы куратнік з дылеў і выбеляць вапнаю. Ў куратнік насадзяць заводзкіх курэй, будуць іх лячыць, плаціць па 2 злотых за „кашкі“ для курынай дыеты, а за ўсе гэта куры будуць нясьці па 212 яек.

Пекна „навучаў“ лектар і так захапіўся працэсам гаварэньня, што не заўважыў, як у сялян — слухачоў пацяклі сьлінкі з вуснаў, калі ён успомніў аб кашцы. Ці-ж можна ў такім выпадку думаць сялянам аб гадоўлі курэй?

У канцы мушу прывясьці характэрны кусочак прамовы „курынага лектара“. „У Амэрыку“, кажа: „ад нас едуць такія людзі, якія-б маглі працаваць, а застаюцца дома гультаі“. Кажучы па простаму, гэтым самым пан курыны лектар усіх прысутных аблаяў.

М. Бедны.

Карнавалы у старыя часы і цяпер.*)

У газэты часта пранікаюць весткі, што на карнавалах здараюцца няшчасьці, як гэта нядаўна было ў Мюнхене (Нямеччына), дзе 174 асобы палі ахвярай карнавалу. Дык гэтым хочам паінфармаваць грамадзянства аб паходжаньні карнавалаў.

У старым Рыме ад сьнежня да сакавіка мужчыны і жанчыны зьбіраліся ў грамады, ішлі вуліцамі з закрытымі тварамі, у зьвярыных масках з рагамі на галаве, пялі, танцавалі, жартавалі, адным словам, рабілі вакханаліі. Такія працэссіі называліся карнаваламі (Carnavalie) і рабіліся ў чэсьць вясны і багоў расьлін. Зямля лічылася ня толькі раем расьлін, але і месцам прабываньня падзямельных багоў і душ памёршых людзей, якія разам з зеленьню выходзілі на сьвет, каб са сваімі роднымі і сваякамі браць удзел у жыцьці. Трыумфальнае сьвяткаваньне вясны было сьвятам жывых і мёртвых. Самы назоў „маска“ (larva) падразумяваецца, як лацінскае азначэньне душы.

Бог ніў, Фаўнус, як бог пладавітасьці, множыў стады жывёлы і, як „Lupercus“, адганяў ваўкоў, што v пераносным сэнсе значыць адганяў зіму. Фаўнусу ў лютым рымляне выказвалі пашану рознымі працэсіямі з няпрыстойнымі цэрамоньнямі і распушчанаю вясёласьцю. Гэта былі сьвяты лучнасьці жывых з мёртвымі і аплодненьня зямлі. Характар гэтых сьвяткаваньняў утрымаўся пазьней, як „днёў задушных“ і выражаўся ў звычаі рэзаньня казла, азначаўшага пладавітасьць. Казёл прынасіўся ў ахвяру Фаўнусу. Адзін з духоўн. датыкаўся пры гэтым акрываўленым нажом да лабоў двох хлопчыкаў, а другі духоўнік абціраў кроў воўнаю, абмочанаю ў малако, пры гэтым абрадзе хлопцы павінны былі сьмяяцца. Гэта быў сымболь „сьмірэньня ахвярнай крыві“. Раней прыносіліся ахвяры людзьмі, а потым звычай перайшоў на казла.

Пасьля ахвярнага пачастунку мужчыны дзьвёх-трох сямей, належачых да духоўнаго ордэну, званаго „Люпэркус“ бегалі спачатку да Палацінскага Старага места ў Рыме па сьвятой вуліцы туды і назад, голыя, намазаныя пахнючым алеем, абвешаныя кускамі скуры ахвярнага казла і з раменямі з казьлінай скуры ў руках. Яны бегалі потым па ўсяму гораду і білі раменямі міма ідучых людзей. Кабеты, якія хацелі мець дзяцей, станавіліся ім упоперак дарогі і прымалі ад іх біцьцё раменямі па далоні, як „магічнае апладненьне“. Гэтыя „Люпэркусы“ напіваліся віна, тварылі скандалы і ўсякія няпрыстойнасьці. Рымскі гісторык Лівій кажа, што „нашы дзяцюкі бегаючы робяць усякія глупствы“.

Гэтыя звычаі, дзякуючы войнам, якія вялі Рымляне, пашырыліся да сярэдняй і паўночнай Эўропы, дзе так сама абходзіліся сьвяты вясны ў іншых формах і атрымалі назовы карнавалаў. Такім чынам, цэрамоніі карнавалаў ёсьць паганскага паходжаньня.

Паганскія сьвяты заўсёды былі праціўнымі. Не дарма проціў іх паўставалі будаўцелі хрысьціянскай веры. Так Тэртуліян († 216 г.) у сваім сьпісе „De idolatrys“ (о Богаслужбе) наракае, што ня толькі пагане, але і хрысьціяне выконваюць дыяблавы цэрамоніі, што ў карнавальскія дні маскуюцца кабеты мужчынамі і наадварот; адзяюцца ў чортавыя вопраткі з рагамі на галаве і ўва ўсякія страшылы, служаць Бахусу і Вэнеры і лічаць усякую распусту пазволенаю. Так сама Нікейскі сабор (314 г.) і цэлы рад царкоўных кансыліўмаў забаранялі гэтыя паганскія вакханаліі, але нічога не маглі зрабіць. Народы моцна трымаліся сваіх старых звычаяў, асабліва ў Гальліі (Францыі) і ў вобласьцях Рэйна, дзе былі старыя рымскія крэпасьці і там, дзе гэтыя сьвяткаваньні трыумфальна абходзіліся, як напр. у Кельне над Рэйнам. Яны цэлымі стагодзьдзямі перашагалі хрысьціянскія дагматы і прымушалі іх ісьці на ўступкі.

Калі гэтых звычаяў нельга было выкараніць ні пагрозай адлучэньня ад царквы, ні іншымі спосабамі, дык быў вызначаны дзень канца карнавалаў. Папа Рыгор у 600 годзе ўстанавіў Папелец, як першы дзень сямі-тыднёвага посту і прыказаў, каб у гэты дзень веруючыя ішлі да касьцёла і на знак каяньня пасыпалі сабе галовы попелам з касьцей нябошчыкаў, замест паганскіх „задушных днёў“.

Гэтым разгул карнавалу быў трохі прыпынены, але ня зьнішчаны. Ён і цяпер выяўляецца хоць крыху ў іншых формах, як напр. у балях - маскарадах, язьдзе куліка на запускі і г. д.

Тыя, якія каяліся даўней, мелі хоць нейкае зразуменьне, што маска азначала душу нябошчыка, што камэдыянская шапка з рагамі ёсьць спадчына па рымскаму богу Фаўнусу, што белая доўгая кашуля ёсьць бялізнай нябошчыка і г. д., а цяперашняе пакаленьне і гэтага ня ведае.

Конскія скачкі ў часе італіянскіх карнавалаў ёсьць астаткі старых паганскіх вакханаліяў. Дубцы, якімі хлопцы сякуць міма праходзячых, асабліва дзяўчат, азначаюць рэмні з казловай скуры, а сьмех двох хлапцоў пры ахвяраваньні казла на аўтары Фаўнуса стагодзьдзямі выяўляўся яшчэ ў сярэдніявякі на мясаед. Тады духоўнік гаварыў з амбоны ўсякія анекдоты і досьціпы, а веруючыя слухачы ад душы сьмяяліся.

Занямонец.

*) Карнавал, гэта — гульбішчы, якія ладзяцца ў часе мясаеду ад калядных сьвятаў да вялікага посту.

Гаспадарскі аддзел.

Як абходзіцца з авечкамі і нованароджанымі ягнятамі.

У той час, калі родзяцца ягняты, найважнейшым пытаньнем ёсьць, як даглядаць авец і нованароджаных ягнят. Ніжэй падаём паказкі дасьведчаных аўчароў, якія могуць дапамагчы ўратаваць ад сьмерці ягнят і тым заахвоціць да гадаваньня авец.

I. Дагляд за авечкамі з ягнятамі.

У той час, калі коцяцца авечкі, трэба іх старанна даглядаць, як і ўсякую іншую жывёлу ў такім стане. Гэта, можа, адзіны час, калі авечкі вымагаюць стараннага догляду. Калі патрэбна помач пры радох, яе трэба даць у часе. Цераз некалькі дзён пасьля радоў, трэба ўважаць на авечку ці яна вычысьцілася і ці жалудак яе ў нармальным стане. Далей трэба ўважаць на вымя. Калі ягня не спажывае ўсяго корму, трэба яго здойваць. Уважаць, каб у хляве ня было падвеяў і такую авечку паіць летняю вадою. Летняй вады даваць гэтулькі, сколькі авечка хоча, толькі ня многа за раз, але часта. Некалькі дзён па пародзе трэба авечку карміць здаровым сенам і даваць ёй трохі аўса. За тыдзень авечка мусіць даставаць добры корм аж да часу, покі ня пойдзе на добрае пасьвішча. Наглых зьменаў у меры або ў якасьці корму трэба ўнікаць. Усякія зьмены трэба рабіць паступова.

Часам бывае так, што зараз па радох, цераз некалькі гадзін авечка нічога ня хоча есьці. Тады трэба ўважаць, ці яе жалудак працуе, як трэба. Калі жалудак зьяўляецца прычынаю браку апэтыту, дык трэба даць ёй 8 сталовых лыжак ільнянага алею, або 8—10 сталовых лыжак гляўбэрскай солі, распушчанай у цёплай вадзе. Калі авечка ня хоча прыняць сабе ягняці, трэба яе змусіць да гэтага. Авечка пазнае сваё ягня нюхам. Калі трохі надаіць яе ўласнага малака і памазаць ім ягня каля хваста на хрыбеціне, а авечку каля ноздраў, дык гэта паможа ёй пазнаць яго. Другі спосаб: прывязаць авечку ў малым памешканьні, адкуль яна не магла-б уцячы ад ягняці і гэтым змусіць яе, каб давалася яму ссаць. У выпадку калі-б авечка мела блізьняты, іх трэба трымаць асобна, але блізка маткі, каб яна магла заўсёды іх бачыць. Ягнят пускаць ссаць разам. Калі авечка, якая мае шмат малака, страціць ягня, тады трэба пробаваць, каб яна прысвоіла сабе і даглядала ягня, якое ня мае маткі, або ўзяць адно ад авечкі, якая мае мала корму, ці блізьняты. Калі выпадзе, што ягня загіне, а авечка мае многа корму, трэба зьдзерці скуру з няжывога ягняці і палажыць яе на ягня ад іншай авечкі. Гэтым спосабам такжа можна заманіць авечку, каб прыняла чужое ягня, заміж свайго ўласнага.

II. Як абходзіцца з нованароджанымі ягнятамі.

Як толькі народзіцца ягня, трэба зьдзерці плеўку з яго носу і губы, каб яно магло свабодна дыхаць. Часамі народзіцца ягня, якое выглядае бяз жыцьця. У такім выпадку ўдары пальцамі па абодвых яго бакох, каля пярэдніх ног, або ўдуваньне цёплага паветра ў яго губу, прычыняць правідловае выдыханьне і біцьцё сэрца.

Калі ягня застуджана, яго можна аджывіць тым спосабам, што ягонае цела (апрача галавы) укладаецца ў пасудзіну, да палавіны напоўненую цёплаю вадою; вада павінна быць такой цяплыні, каб у ёй можна было трымаць руку. Усё ягнятка трэба націраць цёплаю вадою, а пасьля добра выцерці сухою анучаю і высушыць. Потым трэба яго накарміць сьвежым малаком ад яго маткі, закутаць грубым цёплым палатном (носу ня трэба абвіваць) і трымаць яго ў цёплым месцы.

Вельмі трэба ўважаць на тое, каб ягня дастала крыху матчынага малака на пачатку свайго жыцьця. Часам маладая авечка не дапускае ягняці ссаць яе. У такім выпадку трэба яе прытрымліваць аж покі сама ня прывыкне яго карміць.

У частых выпадках маладое ягня так слабасільнае, кволае, што само ня можа знайсьці вымені. Тады трэба яго падтрымаць. Калі-ж само не бярэцца ссаць, улажыць яму соску ў губу і здаіць трохі малака. Калі і гэта не паможа, тады трэба ўдаіць трохі малака ў пасудзіну і напаіць ягня лыжкаю. Дзьветры сталовых лыжкі добра скрэпяць ягня. Гэта дасьць яму сілы ссаць самастойна. Бывае часам, што авечка ня мае малака для ягняці, тады неабходна дастаць крыху малака ад іншай авечкі, якая нядаўна акацілася. Можна даваць цёплае малако ад каровы, якіх дзьве сталовых лыжкі, што дзьве або тры гадзіны. Але гэта ня так добра, як сьвежае авечае малако. У кожным выпадку малако ад каровы павінна быць цёплым. Дзьве або тры лыжкі малака хопіць для аднаго напою. Малако можна грэць у пляшцы, уложанай у пасудзіну з цёплаю вадою.

Гадаваньне ягняці малаком з пляшкі, або іншым спосабам вымагае цярплівасьці і стараннага догляду. 2—3 сталовыя лыжкі цёплага малака зьяўляецца самаю добрую меркаю на адзін раз. Ягня трэба карміць цераз тры або чатыры дні, што дзьве або тры гадзіны. Пасьля можна раджэй. Пасьля кожнага кармленьня пляшку трэба вымываць. Калі прыходзіцца карміць ягня малаком ад каровы, дык трэба браць малако ўсягды ад аднэй і тэй самай каровы. Дрэнна ўжываць мешанае малако ад розных кароў. На дзясяты дзень па нараджэньню ўсіх баранчыкаў можна вычысьціць.

Юрыдычныя парады.

Гр. Мацуку. Калі-б справа была паднята ў судзе да 1922-га году, дык яшчэ даўнасьці ня было-б. Калі суд быў пазьней, мог прызнаць, што ўжо зайшла даўнасць. Ня ведаючы падрабязнасьцяў Вашае справы, ня можам даць Вам выразнае рады.

НАШАЯ ПОШТА.

Прахадзімцу. Вашыя ахвотнікі на газэту няхай прышлюць падпіску, тады будзем бачыць, як надоўга высылаць. Карэспандэнцыю не зьмяшчаем па цэнзурным умовам. Калі-б зьмясьцілі, дык напэўна сканфіскавалі-б нашую газэту.

Пузыні А., Хролу Ів., Рачвінскаму Ф., Масюкевічу Я., Гуртку Т-ва Бел. Шк. у Сл. — газэту вышлем папасьля атрыманьня падпіскі.

Саўку А. Прышліце падпіскі ў суме ня меншай 1 зл.

В. Вярбіцкаму. Газэту ўвесь час пасылаем Вам.

Дасталі ад:

Жынгеля І., Януціка В., Кайко Т., Кнігарні В. Уладзімірава, Аніскевіча П., Камара К., Казака В., Валуевіча А., Беганскага А., Крашэўскага Я., Кузьміцкага Я., Сабілы К. — **па 2 зл.**

Ялюковіча Ул., Богана М., Перовіча П., Кук'яна Ф., Лявіцкага Д. — **па 1 зл.**

АБВЕСТКА.

Урад б. Беларускага Грамадзянскага Сабраньня просіць сяброў прыйсьці на агульны сход Грамадзянскага Сабраньня, які адбудзецца 27.III. 1928 г. а 5-ай гадз. ўвечары на Віленскай вул. № 12—6.

Калі кворум сходу ня зьбярэцца а 5-ай гадзіне, дык праз гадзіну, г. ё. а 6-ай гадз., сход будзе лічыцца правамочным пры ўсялякім ліку сяброў.

Парадак дня: Выбары Ліквідацыйнае Камісіі Грамадзянскага Сабраньня.

Урад б. Грам. Сабр.

20.III. 1928 г.

Рэдактар і выдавец А. Герасімчук.

Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны — Вільня, Людвісарская 1.